

УСЛОВИ ЗА ОСПОРАВАЊЕ ВАНБРАЧНОГ ОЧИНСТВА У ДОМАЋЕМ И УПОРЕДНОМ ПРАВУ

Апстракт

Предмет овог истраживања јесу услови за оспоравање ванбрачног очинства, како у домаћем, тако и у појединим европским правима. Његов значај произлази из чињенице да родитељство, које се остварује изван брачних оквира у савременом друштву и праву све више долази до изражаја. Како је већ извесно време положјај ванбрачне деце изједначен с оним који уживају брачни потомци, у сфери ванбрачног очинства, у савременој литератури, највише пажње побуђују услови за његово успостављање. Међутим, подједнако је важно да се расветле и услови за његово оспоравање, који нису свуда исти, а у директној су вези са остваривањем бројних дечијих права, на првом месту – права на сазнање порекла. У раду смо често користили компаративни метод, како бисмо указали на различите могућности у њиховом дефинисању, оценивши, најзад, да су правила домаћег права о њима у највећој мери уравнотежена са интересима детета, родитеља и трећих лица.

Кључне речи: ванбрачно очинство, признање очинства, оспоравање очинства, поништење изјаве о признању очинства, биолошко очинство, патернитетске парнице.

1. Увод

Ванбрачно очинство добија све већи значај у савременом друштву и праву, јер је услед либерализације породичних односа број деце рођене у ванбрачној заједници или изван било какве заједнице родитеља у сталном порасту. Већ услед те чињенице је очигледно да оно завређује нарочиту пажњу стручњака из области породичног права и да треба преиспитати услове под којима претпоставка ванбрачног очинства настаје и, евентуално, престаје да важи. Како је ванбрачна заједница много мање формална

¹ PhD Candidate at the University of Nis, Faculty of Law, e-mail: adv.mmilena@gmail.com

у односу на брачну, утврђивање и оспоравање ванбрачног очинства подлежу специфичним правилима.

У већини правних поредака постоје два начина за конституисање ванбрачног очинства, један почива на изјави воље ванбрачног оца, а други на пресуди. Начини његовог оспоравања се нужно разликују зависно од поступка у коме је оно утврђено. Могућности за оспоравање ванбрачног очинства зависе и од улоге коју је заинтересовано лице имало у том поступку. Осим тога, у појединим правним поретцима, постоје значајне разлике у самом приступу овом институту, па су у једнима услови за оспоравање ванбрачног очинства малобројни, док је у другима прописано испуњење бројних, строгих захтева. Ове разлике свакако треба посматрати у контексту права детета да зна своје (биолошко) порекло и става законодавца о значају биолошке и социјалне компоненте родитељства.

Дакле, еволуција породице и породичног права довела је до тога да све више долази до изражаја идеја о томе да за заснивање односа родитеља и детета није од пресудног значаја биолошка веза, већ стварна брига о детету, заједнички живот с њим и задовољавање његових емотивних, материјалних и свих других потреба. Другим речима, на значају добија социолошки, психолошки концепт родитељства, оличен у већ успостављеним стабилним породичним везама. Он посебно долази до изражаја у сфери оспоравања ванбрачног очинства, где законодавац мора преваходно да одлучи да ли ће предност дати већ изграђеном породичном животу или, пак, чињеници биолошког порекла, тј. да ли ће ограничити услове под којима се може оспоравати очинство мушкарца који је признао дете и старао се о њему као отац или омогућити мушкарцу који себе сматра оцем да без нарочитих потешкоћа оспорава постојеће и утврђује своје ванбрачно очинство.

У овом раду смо истраживали позитивне норме домаћег и упоредног права о условима оспоравања ванбрачног очинства. Претходно смо сажето изложили појам ванбрачног очинства, у српском и другим анализованим правима. Осим српског, проучавали смо правила породичних законодавстава земаља у окружењу (Црне Горе и Хрватске) и најзначајнијих европских правних поредака (Немачке, Француске, Аустрије и Русије), као и релевантну праксу Европског суда за људска права. Определили смо се за проучавање породичних законодавстава побројаних земаља, услед постојања традиционалних веза између њих и српског, односно, због доминантног утицаја појединих од њих на домаће норме, али и права других европских земаља. Другим речима, било је неопходно да се осврнемо и на њих, да бисмо сагледали постојећи степен развоја домаћих законских решења која су предмет нашег истраживања.

У раду је доминантан нормативно-догматски метод, а примењени су и компаративни, историјски и метод анализе случаја. Циљ нам је био да размотримо различите могућности за формулисање норми о оспоравању ванбрачног очинства и да укажемо на оне које сматрамо најуравнотеженијим, што смо и учинили у закључном делу.

2. Појам ванбрачног очинства у савременом породичном праву

У савременом друштву и праву ванбрачно очинство све више добија на значају услед чињенице да ванбрачна заједница, ослобођена строгих формалних услова у свим фазама њеног постојања, постаје све доминантнија. Не треба занемарити ни околност да је све снажнији продор аутономије воље у породичне односе условио повећање броја деце рођене изван било какве, па и ванбрачне заједнице њихових родитеља.² Због тога се ванбрачно очинство начелно одређује врло широко, као оно које не испуњава прописане услове да би се сматрало брачним.

Имајући у виду услове под којима се дете сматра брачним, у српском праву је реч о ванбрачном очинству када је дете рођено ван брака или по протеку триста дана од његовог престанка смрћу мушког супружника.³ С обзиром на то да је, као што смо већ напоменули, заснивање, трајање и престанак ванбрачне заједнице, за разлику од брачне, независно од било какве правне форме, за заснивање ванбрачног очинства неопходно је да постоје одређене чињенице које би га учиниле извесним.⁴ Једна од њих – признање очинства,

² Поњавић (2015 : 27) правилно закључује да субјективна права све више потискују општи интерес и у породичним односима.

³ Чл. 45. Породичног закона Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011-др. закон и 6/2015 (у даљем тексту ПЗ). Према правилима из некадашњег Закона о браку и породичним односима (Сл. гласник СРС бр. 22/80, 24/84, 11/88, +22/93, 25/93, 35/94, 46/95, 29/01 (у даљем тексту ЗБПО) дете се сматрало брачним када је рођено у периоду од триста дана од престанка брака из било ког разлога (чл. 86, ст. 1 ЗБПО и Поњавић, 2006 : 256).

⁴ У Принципима европског породичног права (Principles of European family law, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf>, приступљено 05. 01. 2021) остављена је могућност да претпоставком очинства буду обухваћене и ванбрачне заједнице. Уколико би такво правило било прихваћено, претпостављало би се да је дететов отац мушкарац који живи или је живео с његовом мајком. Ипак, у условима у којима се ванбрачне заједнице не евидентирају, било би тешко доказивати када је она започета, односно, окончана (Поњавић, 2006 : 256). Како решење предложено у Принципима није прихваћено ни у једном од анализираних правних поредака, не можемо емпиријски проверити наш став да оно не би ни на који начин допринело једноставнијем остваривању права детета, већ да би, напротив, проузроковало бројне спорове и у крајњем утицало на повећање броја патернитетских парница.

заснована је на вољи ванбрачног оца и других овлашћених лица. Уколико оно није могло бити успостављено на овај начин, ванбрачно очинство се може, на захтев овлашћених субјеката, утврдити у судском поступку. Напредак медицине довео је до тога да, онда када то није могуће природним путем, до зачећа детета може доћи уз помоћ одређених биомедицинских техника, тј. уз учешће лекара одговарајућих специјалности. У том случају, оцем детета ће се сматрати ванбрачни партнер мајке, уколико је дао изричит пристанак за спровођење неког од ових биомедицинских поступака.⁵ Свакако, да би настао правни однос између ванбрачног оца и детета, свака од ових чињеница мора бити евидентирана у прописаном поступку, тј. уписана у матичну књигу рођених за дете.

Треба имати у виду да различити начини престанка брака нису од подједнаког утицаја у свим правним поретцима, па је и појам ванбрачног очинства у њима уже или шире одређен. Тако се у црногорском праву ванбрачним сматра дете рођено ван брака, односно (уколико је мајка претходно била удата) по протеку рока од триста дана од његовог престанка (смрћу, разводом или поништењем).⁶ Приступ хрватског законодавца је истовестан, па је реч о ванбрачном очинству када је дете рођено ван брака, односно, по протеку рока од триста дана од престанка последњег брака мајке (из било ког разлога), уколико је она пре рођења детета заснивала брачну заједницу.⁷ У руском праву, реч је о ванбрачном очинству у случају рођења детета без заснивања брачне заједнице од стране његових родитеља или, уколико је мајка претходно закључивала брак, по протеку рока од триста дана од његовог престанка.⁸ Немачко право, пак, спада у групу оних са ужим појмом ванбрачног очинства. Наиме, ванбрачним се сматра отац детета рођеног ван брака или, уколико је његова мајка закључивала брак, по протеку рока од триста дана од његовог престанка смрћу мужа.⁹

⁵ Чл. 58, ст. 2 ПЗ-а.

⁶ Чл. 99. Породичног закона Црне Горе, Сл. лист РЦГ, бр. 1/2007 и Сл. лист РЦГ, бр. 53/2016 и 76/20 (у даљем тексту ПЗ ЦГ). Карактеристика црногорског права јесте и помало архаично решење о позаконьењу, по коме ће се дете које је рођено као ванбрачно, ипак, сматрати брачним, уколико његови родитељи накнадно закључе брак. Ако закључење брака постане немогуће услед смрти једног или оба родитеља или неке од брачних сметњи, настале након зачећа детета, на његов или на захтев једног од родитеља, ванпарнични суд ће га прогласити брачним (Чл. 98, ст. 1. и 2. ПЗ ЦГ).

⁷ Чл. 61. Обитељског закона (НН 103/15), <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>, приступљено 05. 01. 2021. (у даљем тексту ОЗ РХ).

⁸ Чл. 48, ст. 2. Породичног законика Руске Федерације (Семейный кодекс Российской Федерации, от 29.12.1995. N 223-ФЗ, <http://www.refworld.org/pdfid/5492cbf64.pdf>, приступљено 05. 01. 2021 – у даљем тексту ПЗ РФ).

⁹ § 1592 Немачког грађанског законика (Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch, <http://www>.

У аустријском праву ванбрачно очинство, такође, постоји када је дете рођено ван брака или (уколико је мајка пре рођења детета била у браку) по протеклу рока од триста дана од његовог престанка смрћу мајчиног мужа.¹⁰ Француско право је нарочито оригинално, па је његовим правилима прецизно дефинисано да се ванбрачним сматра отац детета рођеног ван брака или у року дужем од триста дана од дана потврђивања споразума о разводу, издавања привремених мера у бракоразводној парници, доношења одлуке о неуспеху мирења или нестанка мужа мајке, односно, у року краћем од сто осамдесет дана од правноснажности одлуке о одбацивању тужбе или о помирењу. Уколико је породични статус детета очигледан у односу на оба супружника и није успостављено очинство другог мушкарца, дете се неће сматрати ванбрачним, независно од прописаних рокова који теку од правноснажности судске одлуке.¹¹

3. Оспоравање ванбрачног очинства

3.1. Српско право

Могућности за оспоравање ванбрачног очинства, у српском праву, зависе, пре свега, од начина на који је оно успостављено и од тога којој категорији припада лице заинтересовано за предузимање такве радње. Тако је одредбом из чл. 56. ст. 3. ПЗ-а прописано да је забрањено оспоравање очинства утврђеног правноснажном судском пресудом. Другим речима, оспоравати се може само ванбрачно очинство утврђено признањем. Овакво решење је рационално, имајући у виду да у парници за утврђивање очинства учествују иста лица која би била активно и пасивно легитимисана у парници за његово оспоравање¹², као што би се у њима користила идентична до-

gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/, приступљено 05. 01. 2021 – у даљем тексту *BGB*).

¹⁰ § 141, ст. 1, т. 1 Аустријског грађанског законика (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*, *ABGB*, Fassung vom 15. 11. 2014. pdf (bka.gv.at), приступљено 05. 01. 2021 – у даљем тексту *ABGB*).

¹¹ Чл. 313, ст. 2. и чл. 334-8 *Code civil*, https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016/, приступљено 05. 01. 2021. (у даљем тексту *CC*).

¹² У питању су: дете, мајка, мушкарац који се по закону (или кога мајка) сматра оцем и мушкарац који тврди да је отац (чл. 256, ст. 3. и 4. ПЗ-а). Ова лица спадају у тзв. нужне и јединствене супарничаре. Супарничарство постоји у случају кумулације у улози једне парничне странке два или више субјеката. Супарничарство је нужно када у поступку учествују сви учесници једног грађанскоправног односа, због његове природе или због изричитог законског наређења. Јединствено супарничарство одликује чињеница да по закону или природи правног односа спор може бити решен само на једнак начин према свим супарничарима, због чега постоји фикција да су они једна парнична странка (Станковић, 2010 : 150-160).

казна средства, међу којима највећи значај имају она медицинског карактера¹³, јер се њима с највишим степеном извесности може утврдити материјална истина. С друге стране, законом је изричито забрањено оспоравање ванбрачног очинства када дете више није у животу.¹⁴ Ова забрана је инспирисана жељом за заштитом његовог пијетета и потребом да се не ремети континуитет личних и имовинских односа изграђених за живота детета, тј. да се спрече наследноправне злоупотребе (Ковачек Станић, 2011 : 201). Забрана оспоравања ванбрачног очинства постоји у још једном случају, када је дете зачето уз биомедицинску помоћ, под претпоставком да је до зачећа заиста дошло на такав начин и да је његов отац дао пристанак за спровођење ове процедуре.¹⁵

Право на оспоравање ванбрачног очинства утврђеног признањем има мушкарац који себе сматра оцем, под условом да у истом поступку захтева утврђивање сопственог очинства.¹⁶ Овај додатни услов је прописан у интересу детета, тј. како оно не би остало без утврђеног очинства, као елемента његовог породичног статуса. Има аутора који се негативно изражавају о широким могућностима биолошког оца да оспорава очинство тзв. правног или социјалног оца. Наиме, има мишљења да ово право треба бити ограничено интересом детета да се утврди његово биолошко порекло и да се прекину постојећи породични односи са правним оцем. Инсистира се на томе да мотиви биолошког оца за оспоравање очинства не морају бити управљени ка заснивању породичног живота са дететом и да у тим случајевима треба ускратити могућност оспоравања очинства (Новаковић, 2017 : 234). Другим речима, осим права на сазнање порекла, посебна пажња се посвећује стабилности изграђеног породичног живота, при чему превагу односи социолошки аспект родитељства, под условом да је то, према конкретним околностима, у најбољем интересу детета¹⁷.

¹³ Мислимо пре свега на анализу ДНК (дезоксирибонуклеинска киселина), биомакромолекула који садржи наследне информације (Више у: Кувелић, Ђурић, Јовановић, Живковић, Станковић, 2013 : 104, Поњавић, Палачковић, 124-125).

¹⁴ Чл. 56, ст. 5. и 6. ПЗ-а.

¹⁵ Чл. 58, ст. 3. и 4. ПЗ-а.

¹⁶ Чл. 56, ст. 2. ПЗ-а.

¹⁷ У савременом породичном праву све више се напушта концепт најбољег интереса детета као заштите од његових непромишљених избора, а прихвата партиципативни приступ, који подразумева аутономију детета у доношењу одлука које га се тичу, кад год је то могуће (Влашковић, 2017 : 186). С тим у вези, најбољи интерес детета се све чешће дефинише као право детета, а не као принцип, односно, начело (Влашковић, 2019 : 338). У сваком случају, реч је о правном стандарду чија садржина зависи од права детета, његовог мишљења, узраста и бројних личних својстава (Јанчић, Пејак Прокеш, 2018 : 7).

Ми сматрамо да је увек у интересу детета да се утврди истина¹⁸, а да се с циљем заштите других његових интереса, уколико то буде било потребно, може прибећи бројним прописаним механизмима за санкционисање родитеља који родитељску дужност не испуњавају на најбољи могући начин, избегавајући, примера ради, редовно одржавање личних односа са дететом или његово издржавање.

Мушкарац који је на основу изјаве о признању очинства уписан у матичну књигу рођених као дететов отац, као и мајка и дете, уколико су се сагласили са овим чином, немају могућност оспоравања постојећег ванбрачног очинства.¹⁹ Међутим, и њихов интерес за утврђивање биолошке истине је заштићен, само су услови под којима они могу побијати претпоставку ванбрачног очинства другачији. Њихова испуњеност се испитује у другој врсти поступка, оном за поништење изјаве о признању очинства и изјаве о сагласности са признањем. Дакле, под признањем очинства подразумева се изјава воље одређеног мушкараца који на овај начин неопзиво прихвата да се конкретно дете убудуће сматра његовим, независно од постојања биолошке везе међу њима. Да би она произвела правно дејство, мора бити пуноважна, а то значи да у моменту њеног давања морају бити испуњени одређени услови. Очинство најпре може признати лице с навршених шеснаест година живота, под условом да је способно за расуђивање. Очинство зачетог, а нерођеног детета, тј. *nasciturus*-а, може бити признато под условом одложног карактера – да буде живо рођено.²⁰ Да би ванбрачно очинство заиста било успостављено признањем, с њиме се морају сагласити мајка и дете, под познатим условом да су навршили шеснаест година живота и да су способни за расуђивање. Сагласност детета је довољна, ако мајка није жива или није способна за расуђивање. Важи и обратно, па уколико је дете неспособно за расуђивање или није навршило шеснаест година, довољна је сагласност мајке.²¹ Уколико услови који се тичу узраста и способности за расуђивање не постоје ни на страни мајке ни детета, изјаву у вези са признањем очинства мора дати дететов старатељ, и то уз претходну сагласност органа старатељства.²² Изјава о признању очинства се може дати пред матичарем, органом старатељства, судом или јавним бележником, а може бити дата и *mortis causa*, тј. садржана у завеш-

¹⁸ Право на сазнање порекла је право детета и природно право сваког човека, чије је остварење у интересу његовог титулара, из медицинских, психолошких и материјалних разлога (Галић, 2014 : 115, Драшкић, 2009 : 42).

¹⁹ Чл. 56, ст. 1, 2. и 4. ПЗ-а.

²⁰ Чл. 47. ПЗ-а.

²¹ Чл. 48-50 ПЗ-а.

²² Чл. 50. ПЗ-а.

тању.²³ Иако у погледу овог питања постоји правна празнина, сматрамо да и изјаве које се дају поводом изјаве о признању очинства могу бити дате пред побројаним органима.

Имајући у виду изложене услове за пуноважно признање очинства, закључујемо да да су изјаве о његовом признању, односно, сагласности са његовим признањем ништаве уколико их је дало лице млађе од шеснаест година или лице неспособно за расуђивање, како и онда када нису дате лично, него преко пуномоћника или у односу на дете које није живо рођено или у форми другачијој од прописане. Оне могу бити поништене и уколико су дате под утицајем мана воље²⁴, тј. услед принуде или у заблуди. По нашем мишљењу, законодавац је ширим концептом принуде и заблуде, обухватио и претњу, која се одувек повезивала са принудом, као и превару, која представља изазвану заблуду.

Режим ништавости и рушљивости правних послова је и иначе другачији у породичном праву, у односу на општи, а то и у овом домену долази до изражаја. Наиме, осим лица која имају непосредни правни интерес да захтевају поништење изјава датих под утицајем мање воље, како је то прописано општим правилима облигационог права, поништење изјаве о признању очинства и оне о сагласности са његовим признањем могу захтевати и друга заинтересована лица, као и јавни тужилац.²⁵ Очигледно је да је овакво одступање од општег режима прописано првенствено с циљем заштите најбољег интереса детета. Треба посебно нагласити и то да се, за разлику од правила које се примењује у сфери имовинскоправних послова, заблуда која представља разлог рушљивости изјава које се тичу признања очинства увек сматра битном и неотклоњивом, независно од тога са каквом је пажњом приликом њиховог давања поступало лице у заблуди. Поништење изјава о признању и поводом признања ванбрачног очинства се може захтевати у субјективном једногодишњем року од

²³ Чл. 51. ПЗ-а.

²⁴ Под манама воље подразумевају се недостаци у настанку или изјави воље (заблуда, превара и претња), који проузрокују рушљивост правног посла. Рушљиви правни послови су правни послови који производе правно дејство, али због неког недостатка у изјави воље могу бити поништени одлуком суда, на захтев законом овлашћених лица (чл. 111 и 112, ст. 1 Закона о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/1978, 39/85, 45/89 и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93 и Сл. Лист СЦГбр. 1/2003 – уставна повеља (у даљем тексту 300)). Они производе правно дејство све до поништења, а уколико лице у чију је корист рушљивост установљена не поднесе тужбу за поништење у прописаном року, они бивају оснажени. Осим рушљивих, у неважеће спадају и ништави правни послови, који не важе на основу самог закона (*ex lege*), јер су противни принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима (чл. 103, ст. 1 300 и Николић, 2013 : 348).

²⁵ Чл. 253, ст. 1. ПЗ-а.

престанка принуде, односно, уочавања заблуде, док објективни рок, што је још једна од специфичности породичног законодавства, у овом случају не постоји.²⁶ Овакво решење погодује интересу детета да његове могућности за сазнање биолошког порекла, које су у домаћем праву од највећег значаја, буду што мање ограничене.

Мушкарац који сматра да је отац детета које је други мушкарац признао за своје, може судским путем оспоравати претпостављено очинство у року од годину дана од сазнања да је он отац, а најкасније у року од десет година од рођења детета. Мајка, која није била учесник поступка признања очинства, исто може оспоравати у року од годину дана од сазнања да лице које је признало очинство није отац, а најкасније у року од десет година од рођења детета. С друге стране, право детета, које није давало изјаву поводом признања очинства, да оспорава признато ванбрачно очинство није везано за било какав рок, што је нарочито похвално решење, имајући у виду значај сазнања података о биолошком оцу.²⁷ Тиме је у домаћем праву заокружена идеја о праву детета на сазнање порекла, као врхунском принципу у домену утврђивања и оспоравања ванбрачног очинства.

Према решењу предложеном у чл. 2504. радног текста будућег српског Грађанског законика, могућност покретања матернитетских и патернитетских парница, па и оне за оспоравање очинства, не би била временски ограничена ни у ком случају. Сматрамо, ипак, да оно није у интересу правне сигурности и да нема потребе за њим, јер су, по нашем мишљењу, постојећим правилима о роковима уравнотежени интереси свих заинтересованих лица, али и општи интерес очувања правне стабилности. Наиме, интерес детета да у сваком тренутку зна ко му је отац је заштићен управо одсуством било ког рока у коме оно може предузети неопходне радње. С друге стране, другим овлашћеним субјектима је гарантован примерени субјективни рок у коме могу сагледати све последице својих поступака и одлучити да ли желе да обарају претпоставку постојећег очинства или не. Објективни рок одговарајуће дужине је прописан с циљем заштите интереса детета да стабилност веза које је изградило с правним оцем после одређеног времена не може бити нарушена, осим уколико је његова воља другачија. Оваквим вагањем различитих интереса овлашћених субјеката у највећој мери је заштићен интерес детета да утврђује своје биолошко порекло, а његова добробит је напослетку интерес читавог друштва.

²⁶ Чл. 253, ст. 2. ПЗ-а.

²⁷ Чл. 252. ПЗ-а.

3.2. Упоредно право

3.2.1. Црна Гора

Према правилима црногорског права, као што је то случај с онима из српског, изјава о признању очинства и изјаве које у овом поступку дају мајка и дете јесу неопозиве. Ова лица, под условом да су учествовала у поступку признања очинства, могу побијати претпоставку установљену овим чином само у поступку за поништење поменутих изјава. Тако, уколико су дате под принудом или под утицајем заблуде, оне могу бити поништене у упола краћем року него што је то случај у српском праву, тј. у року од шест месеци од престанка принуде или откривања заблуде.²⁸ Имајући у виду одредбе црногорског породичног закона о признању очинства, ове изјаве су ништаве уколико их је дало лице које у том моменту није навршило шеснаест година или није било способно за расуђивање или су дате у непрописној форми. Изјава о признању очинства је ништава и онда када је дата након дететове смрти.

Мушкарац који себе сматра оцем детета у односу на које је очинство признао други мушкарац, може покренути патернитетску парницу за оспоравање постојећег очинства и утврђивање сопственог очинства у року од годину дана од уписа чињенице признања у матични регистар рођених.²⁹ Мајка и дете се могу наћи у улози тужиоца у поступку за оспоравање ванбрачног очинства, само уколико нису били у прилици да се изјашњавају о његовом признању. Мајка у том случају може подићи тужбу у веома кратком року од шест месеци од рођења детета.³⁰

Очигледно је да у црногорском праву у овој сфери доминирају објективни рокови. Иако сматрамо да је њихово кратко трајање прописано у интересу правне сигурности и стабилности успостављених породичних односа, мишљења смо да је овим односима, тј. заштити интереса овлашћених лица, нарочито детета, примереније истовремено постојање кратких субјективних и дужих објективних рокова, у односу на оне који у овом тренутку важе у црногорском праву. У сваком случају, након смрти детета, оспоравање очинства није више могуће.³¹

За разлику од одговарајућег решења из српског права, право детета на прекретање овог поступка је временски ограничено, тако да оно то може учи-

²⁸ Чл. 108. ПЗ ЦГ.

²⁹ Чл. 116. ПЗ ЦГ.

³⁰ Чл. 114. ПЗ ЦГ.

³¹ Чл. 119. ПЗ ЦГ.

нити до навршене двадесет треће године живота.³² Иако смо свесни значаја начела правне сигурности и чињенице да дете у одређеном узрасту постаје финансијски и на друге начине независно од родитеља, мишљења смо да је решење из српског права прикладније, тј. да право детета да истражује своје порекло не сме бити омеђено било каквим роком, јер сматрамо да је значај сазнавања биолошког порекла као дела сопственог идентитета непроцењив. С друге стране, краћи субјективни и дужи објективни рокови који би важили за друге активно легитимисане субјекте за истраживање биолошких чињеница у вези са дететовим пореклом, допринели би, као што смо већ напоменули, одговарајућој заштити интереса и тих лица.

3.2.2. Хрватска

Највећа особеност хрватског права у односу на српско и црногорско огледа се у томе што ванбрачно очинство конституисано признањем може оспоравати не само мушкарац који себе сматра оцем, већ и претпостављени отац. Дакле, уместо оне за поништење изјаве о признању очинства, као што је то случај у претходно анализованим правима, а што је, по нашем мишљењу, логичније решење, њему је на располагању парница за његово оспоравање. Он је може покренути у кратком преклузивном року од шест месеци од сазнања за чињенице које искључују могућност да је он отац. Уколико је изјава о признању резултат принуде, очинство се може оспорити у року од шест месеци од када је дата, што је, по нашем мишљењу, неоправдано кратак рок. Након навршене седме године живота детета, оспоравање очинства неће више бити могуће.

Мушкарац који себе сматра оцем може оспоравати признато очинство у објективном једногодишњем року, који почиње да тече од момента његовог уписа у матични регистар рођених.³³ Мишљења смо да би остварењу свих најважнијих принципа који важе у овој сфери, а пре свега принципу заштите интереса детета да се утврди истина о његовом пореклу, више одговарало постојање субјективног рока омеђеног одређеним објективним роком. Сматрамо и да су и интереси биолошког оца управљени на утврђивање очинства могли бити боље сагледани, јер овако кратак објективни рок свакако не гарантује њихово остварење.

Право на оспоравање очинства гарантовано је још и детету.³⁴ Оно га може остварити све до навршене двадесет пете године живота, што значи да и хрватско право спада у она у којима је право детета на истраживање ис-

³² Чл. 115. ПЗ ЦГ.

³³ Чл. 401-404 ОЗ РХ.

³⁴ Чл. 79, ст. 2. ОЗ РХ.

тине о признатом ванбрачном очинству омеђено прописаним временским границама. Очинство се свакако не може оспоравати након смрти детета ни након његовог утврђивања правноснажном судском одлуком.³⁵

Приметно је да је из круга активно легитимисаних субјеката за оспоравање ванбрачног очинства искључена мајка, вероватно из разлога што је њена улога у поступку признања очинства једна од кључних, док су истовремено њена сазнања о биолошком очинству најнепосреднија могућа (Ђурђевић, 2020 : 95)³⁶. Ипак, мишљења смо да је и њој требало обезбедити такву могућност, нарочито у ситуацији у којој се из неког од законских разлога није оглашавала поводом учињеног признања. У сваком случају, сматрамо да је њој, као и у претходно анализованим правима, на располагању поступак за поништење дате изјаве, произашле из принуде или заблуде. Такође, изјаве осталих субјеката који учествују у поступку признања подлежу општим правилима хрватског облигационог права о ништавости правних послова. Осим тога, тумачењем правила о условима за пуноважно признање очинства, садржаних у ОЗ РХ, закључујемо да је изјава о признању очинства апсолутно ништава уколико је дата од стране малолетног лица које није навршило шеснаест година и које је очинство признало без сагласности законског заступника или јесте навршило шеснаест година, али није било способно да схвати њен значај.³⁷ Изјава мајке о сагласности са признањем очинства је неважећа уколико је мајка у тренутку њеног давања имала мање од шеснаест година, а није добила одобрење њеног законског заступника или уколико, без обзира на то што је достигла узраст од шеснаест година, није била у стању да схвати њен правни значај. Да би признање очинства било пуноважно, с њиме се мора сагласити и дете с навршених четрнаест година, па ће изјава коју је оно дало бити апсолутна ништава уколико није био испуњен услов који се односио на његово старосно доба.

Према једном од оригиналних решења из хрватског права, могуће је да

³⁵ Чл. 81. ОЗ РХ.

³⁶ Хлача (2017 : 142) с правом наглашава да је воља мајке (с обзиром на информације које поседује) од пресудног утицаја на све спорове о родитељству.

³⁷ Према правилима садржаним у Обитељском закону из 2003. године (НН 116/2003, <https://www.zakon.hr/download.htm?id=831>, приступљено 14. 02. 2021), изјава о признању очинства није производила правно дејство, уколико ју је дало пунолетно лице потпуно лишено пословне способности, а делимично у делу који се односио на лична стања или малолетник млађи од шеснаест година. Признање очинства није било пуноважно ни уколико се с њиме нису сагласили дете или мајка старости најмање четрнаест година, односно, орган старатељства, уколико дете или мајка из одређених животних или правних разлога нису били у могућности да се изјасне о признању очинства.

мушкарац који жели да призна ванбрачно очинство истовремено оспорава постојеће брачно очинство другог мушкарца – мајчиног супружника. Изјава о признању очинства у том случају неће производити дејство, уколико изостане сагласна изјаве воље мајчиног мужа.³⁸ Подржавамо овакво решење јер сматрамо да је искључивање судске интервенције из осетљивих породичних односа пожељно кад год је то могуће, а нарочито онда када о дететовом пореклу заправо нема спора, будући да је то у интересу свих, а нарочито детета. Лице које има правни интерес може захтевати да се утврди ништавост сваке од наведених изјава, уколико нису били испуњени прописани формални услови или је признање учињено након дететове смрти.

3.2.3. Немачка

У немачком праву, изјава о признању очинства је опозива, и то у року од годину дана од њеног уписа у јавни регистар.³⁹ Уколико у моменту њеног давања нису били испуњени прописани услови, она је ништава. Патернитетску парницу за оспоравање ванбрачног очинства могу покренути дете, мајка, давалац изјаве о признању, орган јавне власти, а под одређеним условима и мушкарац који сматра да је биолошки отац. Он најпре мора изјавити да је одржавао интимне односе са дететовом мајком у периоду за који се према медицинским сазнањима претпоставља да је у њему дошло до зачећа. Што је посебно важно и карактеристично, ово лице може оспоравати очинство законског оца, само уколико између њега и детета нису успостављени породични односи. Притом се постојање породичних веза подразумева, уколико су дететова мајка и претпостављени отац у браку или је он дуже времена живео у заједници с дететом.⁴⁰

Очигледно је да се немачки законодавац определио за изузетно узак приступ праву биолошког оца да оспорава постојеће очинство, који је споран, како са аспекта интереса овог лица, тако и са становишта интереса детета да се правно и биолошко очинство подударaju. Из разлога које смо већ изложили, а који се превасходно тичу интереса детета за утврђивање истине о биолошким родитељима, овакав став законодавца не подржавамо. Сматрамо, с друге стране, на шта смо, такође, на одговарајућем месту указали, да се интереси правних родитеља могу заштитити другим породичноправним институтима.

Преклузивни рок за подизање тужбе за оспоравање очинства износи две

³⁸ Чл. 61, ст. 2. и 3, чл. 63. и чл. 64, ст. 1, т. 1-5 ОЗ РХ.

³⁹ § 1597 BGB-а.

⁴⁰ § 1600 BGB-а.

године, а почиње да тече од момента сазнања за релевантне околности. За овлашћени орган као тужиоца, рок је упола краћи и коначно је ограничен оним објективног карактера, који износи пет година од признања детета, односно, његовог уласка на територију Немачке. Деца и лица лишена пословне способности су због своје рањивости додатно заштићена, па она могу покренути патернитетску парницу ове врсте у допунском року од две године од стицања пунолетства, односно, пословне способности. Овај рок не може почети да тече пре сазнања за кључне околности. Сваки од ових рокова ће бити у застоју за време за које је овлашћено лице употребом принуде спречено да предузме одговарајућу радњу, као и у току трајања поступка који се води поводом недостајуће сагласности за проверу очинства путем медицинског теста^{41, 42}.

С обзиром на то да су могућности за оспоравање ванбрачног очинства према изложеним одредбама немачког права знатно уже него што је то случај у већини других европских права⁴³, оне су биле разматране и од стране Европског суда за људска права⁴⁴. Он је у више наврата процењивао да ли је спорном одлуком немачког суда, донетом поводом захтева за опораваче ванбрачног очинства, успостављена одговарајућа равнотежа између интереса детета, мушкарца који је признао очинство и онога који себе сматра (биолошким) оцем. У групи таквих предмета спада и *Ahrens v. Germany*⁴⁵. Поступак пред судом са седиштем у Стразбуру покренуо је биолошки отац, који је је претходно пред домаћим судовима безуспешно покушавао да оспори очинство мушкарца који је као нови мајчин партнер признао очинство над његовом ћерком. Наиме, подносилац представке у овом предмету и његова бивша партнерка су били у ванбрачној заједници, да би по њеном прекиду, она засновала нову такву заједницу, одржавајући повремено интимне односе и са подносиоцем. Након рођења девојчице, за коју је подносилац тврдио да је њен биолошки отац, признао ју је и старао се о њој нови партнер њене мајке. У поступку пред немачким судом је утврђено да је подносилац заиста биолошки отац, али је предност дата фактичком родитељско-дечијем односу између његове кћери и мушкарца који се сматрао њеним оцем. Европски суд за људска права је поднеу пред-

⁴¹ Реч је о специфичном поступку чији је циљ да се одлуком суда замени непостојећа сагласност детета или родитеља да се на захтев неког од њих, помоћу генетске анализе, провери истинитост претпоставке очинства, без икаквих правних последица у погледу њеног даљег важења (§ 1598а *BGB*-а).

⁴² §1600б *BGB*-а.

⁴³ Немачко право спада у најрестриктивнија међу европским правима, када су у питању могућности за оспоравање очинства (Новаковић, 2018 : 33).

⁴⁴ У даљем тексту ЕСЉП.

⁴⁵ Case 45071/09 [2012].

ставку уврстио у групу оних о којима треба решавати са становишта повреде права на приватни живот из чл. 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода⁴⁶. Његова коначна одлука је била неповољна за подносиоца, с обзиром на то да је утврђено да у конкретном случају није дошло до повреде овог права. Наиме, ЕСЉП је истакао да је у конкретном случају поље слободног одлучивања домаће државе шире него у сфери одржавања личних односа и информисања о здрављу детета од стране биолошког оца. Упоредноправна анализа је указала да у највећем броју земаља постоји могућност оспоравања очинства утврђеног признањем од стране биолошког оца, али да то право није гарантовано одредбама ЕК. Другим речима, уважен је интерес немачког законодавца да правну заштиту пружи мушкарцу који је признао очинство, који се старао о детету, а и даље то чини, живећи у заједници с његовом мајком, пре него биолошком оцу, који ни на који начин није испољио родитељску одговорност према детету.

Исте ставове суд је поновио у предмету *Kautzor v. Germany*⁴⁷, оценивши оправданим то што су домаћи судови као доминантну ценили чињеницу да је мушкарац који се по основу признања сматра дететовим оцем с његовом мајком засновао најпре ванбрачну, а потом и брачну заједницу и да су између њега и детета успостављени блиски односи својствени односу оца и детета. Европски суд за људска права је истакао да је легитимна жеља немачког законодавца да фаворизује стабилност успостављених породичних односа на уштрб интереса биолошког оца да истражује истину о дететовом пореклу. Поновио је да суд није овлашћен да у сваком конкретном случају оцењује да ли интерес детета налаже да се чињеница биолошког очинства, ипак, утврди, али је указао на другачији став када је у питању одржавање контаката између детета и биолошког оца који се претходно није старао о детету, у односу на које је очинство признао други мушкарац.

⁴⁶ European Convention on Human Rights, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf, приступљено 15. 02. 2021. (у даљем тексту ЕК). Одредбом из чл. 8. ЕК прописано је да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке. Јавним властима је забрањено да се мешају у вршење овог права, осим ако је то у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. Испитујући да ли су органи јавне власти повредили ова правила, ЕСЉП утврђује да ли је њихово поступање било утемељено на закону, предузето зарад легитимног циља и уз употребу њему сразмерних средстава. Под приватним животом подразумева се сфера човекових активности коју он доживљава као интимну, заштићену од јавности, а која обезбеђује развој његове личности.

⁴⁷ Case 23338/09 [2012].

Од оваквог резоновања ЕСЉП није одступио ни у предмету *Koppikar v. Germany*⁴⁸, који је окончан одбацивањем подносиоачеве представке. У образложењу његове одлуке је наведено да под конвенцијску заштиту потпада интерес биолошког оца да захтева да му се омогући одржавање личних односа са дететом, али да се одредбе ЕК не могу тумачити на начин да је њоме гарантовано право на оспоравање очинства успостављеног признањем и утврђивање сопственог очинства. Закључак суда гласи да се нарочито не може сматрати да је ово право гарантовано мушкарцу који се ни на који начин није старао о детету, за разлику од мушкарца који је признао очинство, понашајући се у сваком смислу као његов отац.

3.2.4. Француска

Могућности за оспоравање ванбрачног очинства у француском праву зависе од начина на који је оно успостављено. Уколико је засновано на изјави воље, тј. на признању, а правно стање је притом комплементарно фактичком, могу га оспоравати: дете, мајка, мушкарац који је признао очинство и мушкарац који себе сматра оцем. Дакле, и француско право, попут немачког, спада у круг оних у којима и ванбрачни отац који је то постао сопственом вољом може оспоравати истинитост те чињенице. Када правно и фактичко стање нису усаглашени, ванбрачно очинство које почива на признању може оспоравати шири круг лица – поред поменутих, још и јавни тужилац, па чак, и свако заинтересовано лице.⁴⁹ У односу на до сада проучавана права, очигледно је реч о најширем кругу лица која на тако ригорозан начин, као што је предузимање одговарајућих радњи с циљем оспоравања очинства, могу интервенисати у најинтимније породичне односе. Разлог томе је што важење претпоставке очинства која није подударна реалним животним односима није у интересу нити детета нити било ког другог лица, као ни у интересу јавног поретка.

Када је очинство успостављено искључиво уписом у матичну књигу рођених и није потврђено фактичким стањем, оно се може оспоравати у року од десет година од извршеног уписа. Уколико је правно стање подударно фактичком, по протеклу пет година од признања, очинство се више не може оспоравати.⁵⁰ Оваква разлика у дужини рокова је последица тежње да се у свакој ситуацији понаособ доведу у равнотежу породична стабилност и интерес правних родитеља са интересима детета у сфери утврђивања његовог порекла. Тако је у случају изграђених чврстих породичних веза предност дата управо њима, тј. тзв. социјалним родитељима, јер је про-

⁴⁸ Case 11858 /10 [2012].

⁴⁹ Чл. 333, ст. 1. и чл. 334. СС-а.

⁵⁰ Чл. 333-335. СС-а.

цена законодавца да је то пре свега у интересу детета. Када породични односи постоје само по слову закона, превагу односи интерес детета за утврђивање биолошког очинства. Имајући већ изложено у виду, логично је и правило по коме свако лице које има правни интерес за то може оспоравати и очинство које је установљено искључиво на основу уживања очигледног родитељског статуса, што је један од поменутих специфичних начина за успостављање ванбрачног очинства у француском праву.⁵¹ У том случају, по протеку пет година од момента када је овај статус престао да постоји, ово право се гаси. Када је фактички однос признат, тј. потврђен издавањем одговарајуће јавне исправе, рок за оспоравање очинства, од стране било ког лица које има правни интерес за предузимање такве радње износи пет година од издавања овог документа (Briand, Delarbre, Krugiel, 2016 : 5-6). Широки круг активно легитимисаних лица и тренутак од кога почиње да тече рок за покретање патернитетске парнице, указују на то да се у највећој мери водило рачуна о томе да право на сазнање порекла не буде компромитовано у ситуацији у којој постоји знатна вероватноћа да претпоставка очинства није истинита.

Посебно јеважно овлашћење јавног тужиоца да побија претпоставку очинства, уколико посумња да је је стање у јавним исправама неистинито или је последица изигравања закона, примера ради, правила о усвојењу.⁵² Закључујемо да је француски законодавац много пажње посветио социјалној компоненти очинства, али и да је уложио велике напоре да пронађе одговарајућу равнотежу између правних и животних законитости, тј. интереса детета и интереса правних и биолошких родитеља.

3.2.5. Аустрија

Правила аустријског права о условима за оспоравање ванбрачног очинства су знатно сажетија у односу на паралелне, претходно истраживане упоредноправне норме. Према овим правилима, претпоставка ванбрачног очинства установљеног признањем може бити оборена оспоравањем очинства у судском поступку или поништењем изјаве о признању, односно, сагласности са овим актом. У погледу активне легитимације за оспоравање ванбрачног очинства судским путем, приметно је да је аустријски законодавац нарочито ригорозан. Наиме, ово право резервисано је за дете.⁵³ Иако не негирамо значај права детета да истражује своје порекло и подређеност бројних правила о оспоравању очинства његовим интересима, не одобравамо то што су из круга потенцијалних тужилаца искључена

⁵¹ Чл. 335. СС-а.

⁵² Чл. 336. СС-а.

⁵³ § 150 ABGB-а.

друга лица, пре свега мушкарац који себе сматра оцем. Наиме, сматрамо да је легитимна и воља других непосредно заинтересованих лица да пре-дузму одговарајуће радње с циљем утврђивања биолошке истине и да она најчешће није у сукобу са проценом најбољег интереса детета у овој сфери. У сваком случају, аустријски законодавац се очигледно определио за очување породичног живота као најважнији принцип у уређењу овог сегмента породичних односа (Новаковић, 2018 : 24-25). Из изложених, оскудних правила закључујемо и то да оспоравање ванбрачног очинства утврђеног од стране суда није дозвољено.

Да би признање очинства у аустријском праву било пуноважно, као што је то случај и са другим правима, с њиме се морају сагласити одређена лица (мајка и дете), као што морају бити испуњени и прописани формални услови, јер је реч о акту који је од великог значаја за заинтересоване појединце, али и за јавни поредак. Уколико су изјава о признању очинства или о сагласности с овим чином дате под утицајем неке од мана воља (принуде или заблуде) или тако да није удовољено процесним правилима, оне могу бити поништене. То овлашћење се може остварити у року од две године од престанка принуде или сазнања за заблуду, а овај рок свакако не може почети да тече пре рођења детета.⁵⁴

3.2.6. Русија

У руском праву, ванбрачно очинство могу оспоравати претпостављени отац, мајка, мушкарац који себе сматра оцем, дете (након стицања пунолетства), односно, законски заступник ових лица, уколико су пословно неспособна.⁵⁵ Нема сметњи да и очинство преминулог или лица лишеног пословне способности буде оспорено, што је једно од решења у корист интереса детета да се утврди истина о томе ко су му родитељи. Једно од посебно занимљивих решења из руског права јесте оно о успостављању ванбрачног очинства заједничким захтевом родитеља – ванбрачних партнера поднетим надлежном регистру. Међутим, уколико је у том моменту мушкарац који је уписан као отац знао да он то није, касније не може оспоравати тако успостављен породични статус детета, чиме се штити интегритет породице и интерес детета за породичним континуитетом. Ипак, треба имати у виду да је овом лицу на располагању један други поступак којим може побијати претпоставку свог очинства, засновану уписом у регистар рођених. Наиме, он може покренути поступак за поништење тог уписа, уколико је он проузрокован претњом или принудом.

⁵⁴ § 154 ABGB-a.

⁵⁵ Чл. 52. ПЗ РФ.

Вредно похвале је правило о овлашћењу суда да одбије тужбени захтев за оспоравање очинства због тога што истовремено није истакнут онај за утврђивање ове чињенице. Суд ће ово овлашћење посебно користити уколико претпостављени отац жели да очува дејство претпоставке свог очинства, услед изграђености блиских, очинских односа са дететом. Закључујемо да је реч о једној од додирних тачака између руског и немачког права, у коме је, као што смо већ напоменули, такође, условљена сама могућност оспоравања ванбрачног очинства од стране биолошког оца. Мишљења смо да је, ипак, интерес детета на правичнији начин заштићен у руском праву. Очигледно је да је једини циљ руског законодавца било очување континуитета у погледу успостављеног очинства, док је намера немачког творца релевантних норми била да, позивајући се на интерес детета, предност да социјалној, а не биолошкој компоненти родитељства.

4. Закључак

Истраживање норми домаћег и упоредног права о условима за оспоравање ванбрачног очинства недвосмислено је указало на то да међу њима могу постојати знатне разлике. Дакле, могућности за оспоравање ванбрачног очинства могу зависити од много чинилаца, као што и начелни приступ овом институту може бити различит у појединим правним поретцима.

Упоређујући релевантна правила анализованих права, закључили смо да се опредељење законодавца за одређени концепт оспоравања ванбрачног очинства испољава кроз различита правила о роковима, кругу лица и додатним условима које поједина од њих морају задовољити да би ову могућност искористила. У том смислу, издвајамо приступ немачког законодавца по коме оспоравање ванбрачног очинства од стране мушкарца који себе сматра (биолошким) оцем зависи од тога да ли између детета и мушкарца који је признао очинство постоје изграђени породични односи карактеристични за оца и дете. Очигледно је да је значај социјалних критеријума у овом случају надвладао значај утврђивања материјалне истине.

Оно што је, такође, значајна разлика између појединих правних поредака којима смо се бавили у овом раду јесте круг активно легитимисаних лица за оспоравање ванбрачног очинства. Наиме, у појединима од њих мушкарац који је признао очинство није овлашћен да га касније оспорава, већ му је на располагању искључиво поступак за поништење ове изјаве, док је у другима ово право гарантовано и њему. Услови под којима дете и мајка који су учествовали у поступку признања очинства исто могу оспоравати, такође, нису свуда исти. Осим тога, у појединим правима ова лица могу користити ово овлашћење у одређеном, краћем или дужем, субјективном

и/или обејктивном року, док у другима, када је у питању дете, нема временских граница.

Након анализе изложених домаћих и правила упоредног права, закључили смо да савременим друштвеним условима и интересу детета највише погодује приступ домаћег законодавца. Наиме, мишљења смо да социјални елементи родитељства јесу битни, али да они не могу однети превагу над значајем сазнања истине о сопственом пореклу. С друге стране, мишљења смо да се евентуалне неправичне последице које би произашле из оспоравања очинства мушкарца који се савесно понашао према детету које је сматрао својим могу избећи применом бројних института домаћег породичног права. Логичним решењем нам се чини и то што је мушкарцу који је признао очинство и лицима која су учествовала у том поступку ускраћена могућност њиховог оспоравања, будући да им је на располагању поступак за поништење датих изјава. Најзад, оправдавамо и постојање субјективних и објективних рокова за оспоравање ванбрачног очинства, као и њихову дужину у појединим случајевима, с посебним нагласком на непостојање било каквих рокова у којима дете може покренути ову важну патернитетску парницу.

Литература

Bryand, S. Delarbre, C. Krygiel, A. (2016), Filiation, genetics and the judge: conciliating family stability and the right to biological truth. https://www.ejtn.eu/PageFiles/14775/Written%20paper_France.pdf, приступљено 29.07.2021.

Влашковић, В. (2017), Право детета на мишљење и најбољи интерес детета са тежиштем на приступу Комитета за права детета. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*. 183-202.

Влашковић, В. (2019), Најбољи интерес детета као посебно право детета. *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске Уније*. Крагујевац: Прани факултет. Институт за правне и друштвене науке, 333-343.

Галић, Ж. (2014), Право на сазнање подријетла и најбољи интерес детета. *Зборник радова*. бр. 2. Мостар. Правни факултет „Џемал Биједић”, 114-129.

Драшкић, М. (2009), Право детета на сазнање порекла. *Правни капацитет Србије за европске интеграције*. књ. 4. Београд. Правни факултет, 37-50.

Ђурђевић, Ј. (2020), Право дјетета на сазнање властитог подријетла. *Параграф*. год. 4. бр. 1. Осиек: Свеучилиште Јосипа Јурја Строссмјера, 75-102.

Јанчић, М. Пејак Прокеш, О. (2018), Начело најбољег интереса детета у теорији и судској пракси Србије. *Правни живот*. бр. 10. књ. 608. Београд:

Удружење правника Србије, 5-22.

Ковачек Станић, Г. (2011), Аутономија versus материјална истина у компаративном праву о породичном статусу детета. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*. бр. 3/2011, 195-222.

Кувелић, Ј. Ђурић, Т. Јовановић, И. Живковић, М. Станковић, А. (2013), Основе примене анализе ДНК у медицини. *Срце и крвни судови*. вол. 32. бр. 2. Београд-Винча. Универзитет у Београду: Институт за нуклеарне науке Винча, 104-109.

Николић, Д. (2013), *Увод у систем грађанског права*. Нови Сад. Правни факултет: Центар за издавачку делатност.

Новаковић, У. (2017), Биолошка истина и стабилност породичног живота: Конвенција о правима детета и најновији стандарди Европског суда за људска права. *Правни живот*. год. 66. књ. 600. бр. 10, 227-248.

Новаковић, У. (2018), Утицај одлука Европског суда за људска права на судску праксу домаћих држава: измена законских прописа утврђивања и оспоравања порекла детета. *Правни живот*. бр. 10. књ. 608. Београд: Удружење правника Србије, 23-44.

Поњавић, З. (2006), Принципи европског породичног права о успостављању правне везе између детета и родитеља и наше породично право. У Бејатовић, С. (Прир.). *Правни систем Србије и стандарди Европске Уније и Савета Европе*. књ. 1. Правни факултет. Крагујевац: Институт за правне и друштвене науке, 253-269.

Поњавић, З. (2015), Породично право, од институције до аутономије личности. *Правни живот*. бр. 10/2105. књ. 576. Београд: Удружење правника Србије, 25-41.

Поњавић, З. Палачковић, Д. (2017), Право на доказ генетском експертизом у поступку утврђивања порекла детета. *Правни живот*. бр. 10. Београд: Удружење правника Србије, 123-138.

Станковић, Г. (2010), *Грађанско процесно право. Св. 1. Парнично процесно право*. Ниш. Правни факултет: Центар за публикације.

Хлача, Н. (2017), Случај Микулић и хрватски правни сустав. *Зборник радова*. год. 5. бр. 5. Мостар: Правни факултет Џемал Биједић, 137-143.

Законски текстови:

Аустријски грађански законик (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*), ABGB, Fassung vom 15. 11. 2014.pdf (bka.gv.at), приступљено 05. 01. 2021.

Commission on European Family Law/CEFL: Principles of European Family Law regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf>, приступљено 05. 01. 2021.

European Convention on Human Rights, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf, приступљено 15. 02. 2021.

French Civil Code 2016 (*Code civil*), https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016, приступљено 05. 01. 2021.

Немачки грађански законик (*Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch, BGB*), http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/, приступљено 05. 01. 2021.

Obiteljski zakon, *Narodne novine Republike Hrvatske* br. 103/15, 98/19, <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>, приступљено 05.01.2021.

Obiteljski zakon, *Narodne novine* br. 116.2003, <https://www.zakon.hr/download.htm?id=831>, приступљено 14. 02. 2021.

Породични закон Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005 и 72/2011.

Породични законик Руске федерације (*Семейный кодекс Российской Федерации* N 223-ФЗ, от 29. 12. 1995), <http://www.refworld.org/pdfid/5492cbf64.pdf>, приступљено 05.01.2021.

Преднацрт Грађанског законика Републике Србије, www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/260615-nacrt_gradjanskog_zakonika, приступ 05. 01. 2021.

Закон о браку и породичним односима, *Сл. гласник СРС*, бр. 22/80, 24/84, 11/88, +22/93, 25/93, 35/94, 46/95, 29/01.

Закон о облигационим односима. *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/1978, 39/85, 45/89 и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Сл. Лист СЦГ* бр. 1/2003 – уставна повеља.

Судска пракса:

Case 45071/09 *Ahrens v. Germany* [2012] ECtHR.

Case 23338/09 *Kautzor v. Germany* [2012] ECtHR.

Case 11858 /10 *Koppikar v. Germany* [2012] ECtHR.

Резиме

У овом раду смо истраживали услове за оспоравање ванбрачног очинства, са аспекта позитивних норми српског и упоредног права. На одговарајућим местима, изложили смо и праксу Европског суда за људска права. Предмет

нашег интересовања су били различити приступи појединих европских законодаваца могућностима за оспоравање ванбрачног очинства утврђеног признањем, нарочито од стране мушкарца који је признао дете и онога који себе сматра оцем. Истраживањем су, поред српских, била обухваћена правила најзначајнијих европских права и права земаља у окружењу: немачког, француског, аустријског, руског, хрватског и црногорског. Учили смо бројне разлике међу њима, које се тичу круга активно легитимисаних субјеката, рокова и специфичних услова под којима поједина од ових лица могу покренути патернитетску парницу за оспоравање ванбрачног очинства. Из њихове анализе произашао је закључак да је домаћи законодавац на одговарајући начин проценио супротстављене интересе заинтересованих лица и предност дао онима који и јесу од највећег значаја. Тако је интерес мушкарца који себе сматра оцем да се утврди истина заштићен овлашћењем да у одређеном субјективном, односно, објективном року оспорава очинство мушкарца који је признао дете. Интерес лица која су учествовала у поступку признања заштићен је могућношћу поништења изјаве коју су дали у том поступку, уколико су оне биле резултат неке од мана воље. Интерес детета, као најзначајнији, заштићен је његовим правом да без икаквог временског ограничења оспорава очинство мушкарца који га је признао за своје, уколико о том чину није било у прилици да се раније изјасни.

Milena Milošević,

PhD student,

Faculty of Law, University of Niš

CONDITIONS FOR CONTESTING PATERNITY OF CHILDREN BORN OUT OF WEDLOCK IN DOMESTIC AND COMPARATIVE LAW

Summary

This paper presents the results of research on the conditions for challenging paternity of children born out of wedlock, which have been examined from the aspect of norms applicable in Serbian and comparative law, with specific reference to relevant case law of the European Court of Human Rights (ECtHR). The subject matter of interest are different approaches of some European legislators to the possibilities for challenging paternity of children born out of wedlock, which has been established by recognition, particularly by a man who has recognized a child and who considers himself to be a child's father. In addition to the Serbian normative framework, the research covers relevant legal provisions of the most important European countries (Germany, France, Austria), Russia, and some neighbouring states (Croatia and Montenegro). The research has revealed numerous differences in regulating this subject matter, particularly in terms of the circle of actively legitimized subjects, time limits, and specific conditions for initiating a paternity lawsuit for contesting paternity of children born out of wedlock. The comparative analysis of these provisions leads to the conclusion that the Serbian legislator appropriately assessed the conflicting interests of the interested parties and gave priority to those who are of the greatest importance. Thus, the interest of a man who considers himself to be a child's father to establish the truth is protected by the right to challenge the paternity of a man who has acknowledged a child within a certain subjective or objective period. The interest of persons who participated in the recognition procedure is protected by the possibility of annulling the statement they gave in that procedure, in case the statement was the result of some defects of will. The interest of the child, as the most important one, is protected by the right of the child to challenge the paternity of the man who recognized him as his own child, without any time limits, if the child has not had the opportunity to express his/her opinion on this issue earlier.

Keywords: *paternity of children born out of wedlock, recognition of paternity, contesting paternity, annulment of a declaration on paternity, biological paternity, paternity lawsuits.*